

بحران صادرات در

کشورهای جهان سوم

* دکتر احمد مجتهد

در چند سال اخیر چندین کشور فقیر جهان کاهش درآمدهای صادراتی خود را تجربه کرده اند چه خطائی آنها انجام داده اند . صادراتشان را بر روی تعداد کمی کالا تمرکز داده اند یا اینک کالاهای نامناسبی را انتخاب کرده اند ؟ چه کاری میتوانند در حال حاضر انجام دهند ؟

کشور ساوتومه و پرنسپ (۱) (دوجزیره در غرب آفریقا) سخت نگران است ، زیرا کسری تجارت خارجی اش در سال ۱۹۸۵ ، ۴۸ درصد تولید ناخالص داخلی بوده . ۹۰ درصد صادرات این کشور رادانه های کائو تشکیل میدهد که قیمت های آن در حال کاهش است . قیمت آن در ماه دسامبر ۱۹۸۷ ، ۹ درصد نسبت به ماه قبل (نوامبر) کاهش یافت و ۲۲ درصد نسبت به ماه جولای پائین تر آمده ، در ۷ دسامبر قیمت کائو به پائین ترین حد خود در ۵ سال اخیر رسید .

(1) SAO TOME & PRINCIPE

کاهش قیمت کاکائو باعث ناراحتی سایر کشورهای افریقا نمی‌گردد نیز گردیده است ، ساحل عاج ، بزرگترین تولید کنند کاکائو در دنیا میباشد و کاکائو یک سوم صادراتش را تشکیل میدهد . اخیراً این کشور برای جدول زمان بندی مجدد و امهائش توافقهای با بانک جهانی انجام داده بود و اگر قیمتها بهمین صورت باقی بماند کسل صادراتش در سال ۱۹۸۸ ، ۵ درصد کمتر از سال ۱۹۸۷ خواهد بود .

غنا نیز دچار چنین مشکلی است ، کاکائو نصف صادرات این کشور را تشکیل میدهد و پیش بینی شده بود که درآمد کاکائو که ۴۲۰ میلیون دلار در سال ۱۹۸۶ بود و در سال ۱۹۸۸ به ۶۰۰ میلیون دلار خواهد رسید که اگر به ۱۰۰ میلیون دلار باقیمت های امروز ، در حال حاضر برسد ، خیلی خوشبینانه خواهد بود . غنا دچار عدم پرداخت در بدهیهایش نخواهد شد ، ولی پرداخت آن کار بسیار مشکلی خواهد بود .

مسئله فقط به کاکائو منحصر نمیشود بسیاری از کشورهای فقیر صادرکننده کالاهای اولیه مثل پنبه ، مس یا قهوه میباشد و بسیاری از آنها دریافته اند درآمدهای آنها از این محل ثباتی ندارد . یک بازار پر رونق کالا در لندن ، نیویورک ، شیکاگو برای کالاهای آنها به معنای سرازیر شدن ارز ، افزایش درآمد دولت و بهتر شدن شرایط زندگی زارعین میباشد . در حالیکه یک بازار رکودی در مورد کالاهای آنها به معنای عکس میباشد .

دلائل زیادی برای عدم ثبات قیمتها وجود دارد . حجم تجارت تعدادی از کالاها بسیار محدود میباشد و چند سفته بازرنگ میتوانند بازار را تحت کنترل خود در آورند بدون آنکه نیاز به پول زیادی داشته باشند . اغلب بخش کوچکی از محصولات صادر میشود . یعنی کشورها ابتدا بازار داخلی را تامین میکنند و بعد اجازه میدهند صادرات بانوسانات زیاد صورت گیرد و قیمت های بین المللی هم دچار نوسان میشوند . بعضی از کالاهای (کشاورزی و معدنی) به زمان طولانی برای افزایش یا کاهش تولید نیاز دارند ، قیمتها میتواند در این

هنگام افزایش یا کاهش شدید پیدا کنند تا زمانی که عرضه به مرحله تطبیق برسد. تقاضا برای تعدادی از کالاها در مقابل تغییرات قیمت قیمت غیر حساس میباشد، در نتیجه قیمتها باید تغییرات بیشتری برای تطبیق در مقابل تغییرات تقاضا مثلا" سلیقه ها بنماید.

آیا کشورهای متمرکز بر روی صادرات فقط چند کالا، باعث بسی ثباتی درآمدهای صادراتی خود میشوند؟ این امر بستگی به کالاها دارد. در کتابی که اخیراً "توسط السدیرمک بین و دوت نگوین (۱) در مورد عدم ثبات تالیف شده است، مولفین دریافتند که ۵ کالایی که بیشترین عدم ثبات در طی سه دهه اخیر را داشته اند عبارتند از شکر، کاکائو، قلع، قهوه و کف. انتخاب کالای ناصحیح میتواند موجب عدم ثبات درآمدهای صادراتی در کشورهای در حال توسعه گردد. چگونه درآمد صادراتی این کشورها میتواند با ثبات شود؟ دوجواب سنتسی برای حل این مسئله وجود دارد، راه حل اول باقی ماندن در تولید همان کالاها و سعی در کاهش تغییرات قیمت از طریق قراردادهای کالا- قیمت میباشد. این سیاست تا اندازه زیادی موفق نبوده است.

هنگامیکه یک قرارداد به پایان میرسد (همانطور که در مورد کاکائو در سال ۱۹۸۷ اتفاق افتاد) یا قرارداد جدیدی بسته میشود، قیمت کالاها دچار تغییرات بیشتری میگردد و کارتل تمایل بیشتری دارد که قرارداد بلند مدت برای ثبات قیمتها ببندد تا اجازه دهد تغییرات باهستگی صورت گیرد.

راه حل دیگر برای کشورها این است که تنوع بیشتری به کالاها خود بدهند و از جرگه صادرکنندگان کالاهایی که ریسک بیشتری دارد خارج گردند این کار آسانی نبوده است. تولید انتخابی یک کشور بستگی به موقعیت جغرافیائی، شرایط آب و هوا و منابع طبیعی دارد. کشورهای فقیر دلائل خوبی برای انتخاب یکی نسبت به دیگری دارند. چرا از یک مزیت نسبی در تولید کالاها خارج شوند، در حالی که مثلا" قادر به کشت نیشکر، ارزانتر از همسایه خود هستند؟

(1) ALSDIR MC BIN & D.T. 'NGUIN

مک بین و نگوین تشخیص دادند که اغلب دلائل خوبی برای عدم تنوع وجود دارد . کنیا و کستاریکا را که هر دو وابسته به تولید قهوه هستند ، در نظر بگیرید . تغییر تولید برای کنیا خوب است چون " شاخص بی ثباتی " (که برپایه دیگری بغیر از آنچه در نمودار است بدست آمده) ، از ۶۳ به ۴۹ اگر ۲۰ درصد از تولید قهوه به سایر تولیدات اختصاص یابد کاهش می یابد . کل محصول براساس دادن سهم مساوی در صادرات برای همه کالاها باعث کاهش شاخص به ۲۵ میگردد . این موضوع برای کستاریکا به خوبی صادق نیست زیرا اگر تغییر کمی در تولید داده شود ، شاخص از ۲۰ به ۳۱ افزایش مییابد و اگر بطور کلی تغییر صورت گیرد به ۴۵ افزایش مییابد . این امر بدین دلیل است که دو کالای تولیدی دیگر موز و گوشت گاوی ثبات هستند و قهوه دارای ثبات بیشتری نسبت به کالاهائی که کستاریکا مجبور به تبدیل بآن میگردد است .

هم ثبات قیمتها و هم تنوع ، هر دو بخشی از برنامه کلی جا مسع سازمان ملل برای کالاها است که در سال ۱۹۷۶ پذیرفته شد . چنین برنامه ئی هرگز اجرا نگردید ، زیرا هم شوری و هم امریکازتا ئید آن برای تهیه وجوه لازم جهت تامین مالی قراردادهای ایجاد تنوع خودداری کردند . در ۹ دسامبر ۱۹۸۷ بالاخره شوری موافقت نمود که مبلغی پرداخت نماید و در نتیجه اندکی وجوه جمع آوری شد . هر چند رقم پیش بینی شده در ابتدا که ۶ میلیارد دلار بود بدست نیامد ولی این رقم به ۴۰ میلیون دلار بالغ گردیده است .

تحقیقات جدید پیشنهاد میکند که چنین امری ممکن است نادرست باشد . دو اقتصاد دان اکسفورد ، کریستوفر گیلبرت و پل کولپر (۱) استدلال میکنند که نوسانات در رابطه با افزایش قیمت کالاها گنج کننده است ، در حالیکه کاهش باهستگی صورت می گیرد و این بدین معنی است که این افزایش قیمت ها ست که موجب ناراحتی میشود نه کاهش آن ، بینشی که دخالت دولت و تثبیت قیمتها را موجه میکند بر این مبتنی است که این فقط دولتها هستند که

میتوانند آینده نگری بلند مدت داشته باشند . درحالیکه چنین مطلبی برطبق نظریه آنان صحیح نیست . براساس مطالعات آنهادر کنیا، ثابت گردیده است که رارعین قهوه کاملاً قادرهستند که پول خودرا در سالهای خوب ذخیره نمایند واین دولت ها هستند که کاررا خراب میکنند . نمونه این دولتها ، نیجریه درمورد نفت ، کنیادرمورد قهوه ورامبیا درمورد مس میباشد . آنها اجازه میدهند که هزینه های عمومی درزمان افزایش قیمت کالاها رشد یابد ولی قادر به قطع آن درصورت کاهش قیمتها نمی باشند .

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

وابستگی کالا وعدم ثبات - صادرات عمده ۱۹۸۶ نسبت به
درصد کل صادرات

